

FAVQULODDA VAZIYATLAR VAZIRLIGI RAHBAR KADRLARIDA ENG MUHIM KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH ZARURIYATI

Turayev Laziz Shokirovich

*Podpolkovnik: Favqulodda vaziyatlar vazirligi Akademiyasi Gumanitar va Ijtimoiy-iqtisodiy
fanlar kafedrasida o'qituvchisi*

Xayrullayev Xurshid Saydirasul o'g'li

Favqulodda vaziyatlar vazirligi Akademiyasi kursanti

Axmedov Allayar Baxtiyarovich

T.f.f.d. (PhD), dotsent

O'zbekiston Respublikasi Favqulodda vaziyatlar vazirligi Akademiyasi

Annotatsiya: Favqulodda vaziyatlar vazirligi tizimidagi rahbar kadrlar faoliyatini amalga oshirish, ularda eng muhim kompetensiyalarni shakllantirishning ilmiy va amaliy jihatlarini tahlil etilgan. Shuningdek, Favqulodda vaziyatlar vazirligi tizimidagi rahbar kadrlar o'zlashtirishi kerak bo'lgan eng muhim kompetensiyalar bo'yicha taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan

Kalit so'zlar: rahbar, kompetensiyalar, raqamli kompetensiyalar, bilim, malaka, ko'nikma, boshqaruv, rivojlantirish, xislat, favqulodda vaziyatlar

Favqulodda vaziyatlar sharoitida rahbar faoliyatini tizimli tashkil etish salohiyatini takomillashtirish bugungi globalashuv sharoitida dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi. Mazkur muammoni muammoni sotsiologiya usullar orqali o'rganib, fundamental, amaliy, innovatsiyaon va startap loyihalarni amalga oshirish muhim ahamiyat kasb etadi. Bunda favqulodda vaziyat sharoitida davlat xizmatchilar faoliyatini tizimli tashkil etish, FVV tizimida rahbar kadrlarni tayyorlash, qayta tayyorlash va malakasini oshirish, ushbu yo'nalishda soha mutaxassisleri va yosh tadqiqotchilarni ilmiy faoliyatga jalb etish va ularning ishtirokini yanada oshirish muhim ahamiyat kasb etadi. Shuning uchun ham O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasining "Boshqaruv sotsiologiyasi va psixologiyasi" kafedrasida "Favqulodda vaziyatlar vazirligi rahbar xodimlari kompetensiyalarini baholash va ularni rivojlantirish" mavzuda tadqiqotlar olib borilmoqda. Mazkur tadqiqot doirasida o'tkazilgan, favqulodda vaziyatlar vazirligi tizimida faoliyat ko'rsatayotgan 204 nafar boshqaruv kadrlar o'rtasida boshqaruv kompetensiyalarini rivojlantirishga doir o'tkazigan so'vromada 196 nafar erkak va 8 nafar ayol rahbar kadrlar ishtirok etishdi. So'rovnomada ishtirok etganlarning o'rtacha yoshi 35 yoshni tashkil etadi.

"FVV rahbar xodimlari qanday bo'lishi kerak?" degan savolga 56% respondent "talabchan", 19% respondent "demokrat" va 16% respondent "jamoaviy boshqarish" bo'lishi kerak degan javobni berishgan. So'ngi yillarda Favqulodda vaziyatlarga doir qabul qilingan 40 ga yaqin normativ-huquqiy hujjatlarda Favqulodda vaziyatlar vazirligi tizimida faoliyat ko'rsatayotgan rahbar kadrlardan talabchanlik, shaxsiy na'muna ko'rsatish, tanqidiy tahlil qila olish, jismoniy tayyorgarlik darajasini oshirishga doir talablar belgilangan. YA'ni FVV rahbar kadrlar

uchun talabchanlik kompetensiyasini yuqori darajada shakllanganligi aholini va hududlarni favqulodda vaziyatlardan muhofaza qilish funksiyalarini samarali bajarish imkoniyatini beradi. bugungi globallashuv sharoitida mazkur tizimda faoliyat ko'rsatayotgan rahbar nafaqat talabchan balki o'zi ham shaxsiy na'muna ko'rata olish kerak bo'ladi. Prezidentimiz Sh.Mirziyoyev ta'kidlaganidek, "Yetakchilikning, o'z ortidan ergashtirishning eng to'g'ri yo'li shaxsiy o'rnak va namuna bo'lishdir". Shunday ekan FVV tizimidagi rahbar kadrlarda, shuningdek, zaxira kadrlarda talabchanlik va shaxsiy na'muna ko'rsatish kompetensiyalarini rivojlantirishga e'tibor qaratish lozim.

"Rahbar xodimda qaysi xislat (kompetensiya) eng muhim deb uylaysiz?" degan savolga respondentlarning 35% "boshqaruv kompetensiyalari" deb javob bergan bo'lsa, 20% "Kasbiy kompetensiyalar" deb javob berishgan, 4% respondent esa "kommunikativlik kompetensiyasi" deb javob bergan, 35 % respondent esa barcha kompetensiyalar kerak degan xulosaga kelishgan. Umuman olganda bugungi globallashuv sharoitida FVV tizimidagi rahbar kadrlar uchun mutloqa yangi kompetensiyalar: raqamli kompetensiyalar, omma oldiga chiqish qilish, murojaatlar bilan samarali ishlash, foresayt (foresight), tizimli fikrlash, sohalararo hamkorlik, loyihalarni v ajarayonlarni boshqarish, kichik guruxlar va jamoalar hamda aholi bilan ishlash, yangiliklarga ochiqlik, xushyorlik va boshqalar.

"FVVligi rahbar xodimlari qanday qadriyatlarni ko'proq ulug'lashi kerak?" degan savolga "Boshqalarga hurmat" "Jamoahilligi haqida qayg'urish", "Kasbiy mahoratini oshirish", "Xalq manfaatiga yo'nalganlik", "Adolatlilik", "Xalqqa xizmat qilish" degan qadriyatlarni ustuvor qadriyatlar sifatida belgilashgan. Lekin bugungi kunda OAV va ijtimoiy tarmoqlarda FVV tizimidagi xodimlar faoliyatida haqida "odamlarning is gazidan zaharlanishi oldini olish" bo'yicha yetarli targ'ibot tashviqot olib bormayotganligi (2017-2022 yillarda mazkur holat bo'yicha internetda 92 ta habar mavjudligi) ta'kidlanadi. Mazkur holatdan kelib chiqib FVV tizimidagi barcha xodimlarda aholi bilan targ'ibot ishlarini olib borish grafigini tasdiqlash, har chorakda bir kun targ'ibot haftaligi sifatida aholi o'rtasida alohida tushuntirish ishlari olib borilishini yo'lga quyish lozim. Shuningdek, FVV hodimlari uchun muhim bo'lgan bo'lgan qadriyatlar: inson qadrini o'lug'lash, xodimlarni motivatsiyalash va ishontirish, "tanlangan kasbiga sadoqat va tashkilot imijini saqlash", kasbiy faoliyatdan ma'naviy qoniqish, sog'lom kareraga intilish kabilar bugungi kunda muhim ahamiyat kasb etib bormoqda. Ma'lumki favqulodda holatlarning oldini olish va uning oqibatlarini bartaraf etishga FVV va uning hududiy boshqarma (bo'limlari), fuqaro muhofazasi uchun esa viloyat, tuman va shahar hokimlari javobgar hisoblanadi. Mazkur o'rinda FVV xodimlarining davlat organlari bilan hamkorlikda ishlash kompetensiyasini rivojlanganligi tashkilot va davlat nufuzini kutarishga xizmat qiladi. hududiy favqulodda vaziyatlar tuzilmalarining davlat organlariva idorlari bilan o'zaro hamkorlik mexanizmlari samaradorligining oshirishga xizmat qiladi. Davlatimiz rahbari Sh.Mirziyoyev ko'pgina videoselektor yig'ilishlarida qishga tayyorgarlikda yo'l qo'yilgan kamchiliklarni hal etish, is gazi va chaqnashlar bilan bog'liq noxush holatlar haqida to'xtalib o'tdi. Favqulodda vaziyatlar vazirligining Yong'inga qarshi kurashish boshqarmasi faoliyatini tanqidiy ko'rib chiqib, tubdan isloh qilish, yong'inga qarshi profilaktika ishlarini kuchaytirish bo'yicha topshiriqlar berganlar.

"FVVligi rahbar kadrlari va xodimlarida o'zini o'zi boshqarish kompetensiyasi (bilim, malaka, ko'nikma) yetarli shakllanganmi?" degan savolga respondentlarning 41% respondent "shakllangan" degan javobni bergan bo'lsa, 29% respondent "Yuqoridan buyruq kelishini kutib turadi" degan javobni berishgan, 11% respondent "shakllanmagan" deb javob berishgan bo'lsa, 10% respondent "Qotib qolgan" (o'z ustida ishlamaydi) degan javobni berishgan. Respondentlar javoblaridan shuni xulosa qilish mumkinki, FVV tizimidagi rahbar kadrlar uchun maxsus kompetensiyalar klasterini ishlab chiqish hamda mazkur kompetensiyalar klasterinii zamon talabidan kelib chiqib takomillashtirib borish lozim (funktional kompetensiyalar, kognitiv kompetensiyalar, ijtimoiy kompetensiyalar). O'zini o'zi boshqarish kompetensiyasi bu o'zini o'zi rivojlantirish bilan bevosita bog'liq. FVVligi

rahbar kadrlari va xodimlari o'zini o'zi rivojlantirish uchun o'zini fiziologik, psixologik va intellektual imkoniyatlarini tanqidiy baholashi hamda o'zidagi kamchilik tomonlari ustida mustaqil ishlashi, hafta bir kunning o'zini shaxsiy rivojlanish kuni sifatida belgilashi - qadriyat darajasiga chiqishi kerak.

“FVVligi rahbar kadrlari va xodimlariga qanday kompetensiyalar(bilim, malaka, ko'nikma)ni birinchi navbatda rivojlantirish zarur?” degan savolga respondentlar asosan “boshqaruv mahorati, liderlik, tizimli fikrlash, normativ xujjatlar va xuquqiy meyorlarni yaxshi bilish, o'zgarishlarga moslanuvchanlik, stressga bardoshlilik, rahbar ma'suliyati, shaxsiy javobgarlik, aholi bilan muloqot qilish, tezkor qaror qabul qilish, vaziyatni baholay olish” kabi kompetensiyalarni ko'rsatib o'tishgan. Bugungi kunda FVV tizimidagi malaka oshirish kurslari va o'quv muassasalarida mazkur kompetensiyalarni rivojlantirishga qaratilgan o'quv soatlari yetarli emas. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 30 maydagi “O'zbekiston respublikasining seysmik xavfsizligini ta'minlash tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida” 144-son Farmonida “Seysmologiya, inshootlarning seysmik mustahkamligini va seysmik xavfsizlikni ta'minlash sohalarida islohotlarning aniq manzilliligini ta'minlash, sohalariga raqamli texnologiyalarni keng joriy etish, yuqori malakali kadrlar tayyorlash jarayonini sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarishning ustuvor yo'nalishlari” belgilangan. Shuningdek, seysmik xavfsizlikni ta'minlash bo'yicha davlat organlari rahbar kadrlari va xodimlarining Aholining barcha qatlamlarini zilzilaga tayyorlashga mo'ljallangan milliy elektron platforma orqali malakasini oshirish va qayta tayyorlash kurslari o'tkazib borilishi belgilangan. Mazkur platformada FVV rahbar kadrlarini yuqorida ko'rsatilgan kompetensiyalarini rivojlantirish uchun maxsus o'quv kurslarini kiritish, istiqbolda mazkur sahani samarali faoliyat ko'rsatishini ta'minlaydi.

“FVVligi rahbar kadrlari va xodimlari qanday shaxsiy sifatlarga ega bo'lishi kerak?” degan savolga respondentlar “epchillik, tezkorlik, harakatchan, vijdonlili, vatanparvarlik, o'z fikriga ega bo'lish” kabi shaxsiy sifatlarni ko'rsatib o'tishgan. FVVligi rahbar kadrlari va xodimlariga mazkur sifatlarni shakllantirish va rivojlantirish uchun, ularni har yilli “Assessment markaz”larida kompleks baholab borish orqali ularda maxsus va umumiy kompetensiyalarni rivojlantirish bilan birga shaxsiy sifatlarni, shu jumladan samimiylik, muloqotda faollik, zamonaviylik, tashabbuskorlik kabi sifatlarni ham rivojlantirish lozim.

“FVVligi rahbar kadrlari va xodimlari qanday kasbiy malakalarga ega bo'lishi kerak?” degan savolga respondentlar: “boshqaruv professionalizmi, o'zgaruvchan vaqiyin sharoitlarga tez moslashish, optimal qarorlar qabul qilish, hushyorlik bilan holatni baholash kabi xislatlarni” kabi kasbiy malakalarni oshirish kerak degan javobni berish kerak. Mazkur jarayonda FVV tizimidagi rahbar kadrlar va xodimlar malakasini oshirish tizimida yuqoridagi ko'rsatib o'tilgan kasbiy malaka va ko'nikmalarni rivojlantirishga qaratilgan virtual laboratoriyalardan samarali foydalanish maqsadga muvofiq hisoblanadi. Bugungi kunda dunyoda rivojlangan mamlakatlarida FVV tizimidagi rahbar kadrlar va xodimlar malakasini oshirish virtual laboratoriyalardan (<https://news.cnrs.fr/>, <https://www.labster.com/>, <https://www.mriglobal.org/>, <https://www.sfpe.org/>) samarali foydalanishadi.

Xulosa qilib aytganda, fuqaro muhofazasi bo'yicha aholini o'qitishni tashkil etish qilish uchun mahalliy davlat hokimiyati orgnalari va FVV o'zaro hamkorlikda maxsus “Yo'l xarita” ishlab chiqib, tizimli ravishda maxsus o'quvlar, video roliklar bilan birga FVV tizimidagi rahbarlar faoliyatga aholi tomonidan berilayotgan baholarni ham hisobga olish muhim hisoblanadi. Shuningdek, FVV tizimida maxsus sotsiologik so'rovnomalar o'tkazish orqali, tizimdagi mavjud muammolarni o'rganish, bu borda fan-ta'lim-ishlab chiqarish vakillarini o'zaro hamkorligini ta'minlash lozim.

Kadrlarni tanlash, baholash, tayinlashlarda shaffoflik va jamoatchilik fikrini inobatga olish lozim.

Xorij Assesment baholash markazlarining tajribalari hamda amaliyotlariga tayanib maxsus baholash markazlari faoliyatini yo'lga qo'yish, o'z-o'zini rivojlantirish dasturlarini ishlab chiqish, kunlik, xaftalik, oylik, yillik faoliyat manitoringi va tahlilini maxsus dastur asosida nazorat qilib borish.

2022 — 2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasining 92-maqсадida belgilanganidek, “favqulodda vaziyatlarning oldini olish va bartaraf etishning samarali tizimini yaratish” bo'yicha alohida tadqiqotlar olib borish, bu borda keng jamoatchilik fikri va mulohazalarini hisobga olish maqsadga muvofiq.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi “Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi” PF-60-sonli Farmoni.
2. 2019-yil 10-apreldagi “Favqulodda vaziyatlar tuzilmalarining faoliyatini yanada takomillashtirish bo'yicha tashkiliy chora-tadbirlar to'g'risida”gi PQ-4276-sonli Qarori.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 29-dekabr kunidagi Oliy Majlisga Murojaatnomasi.
4. Boyatzis, Richard E. The competent manager: a model for effective performance, John Wiley & Sons. 1982.
5. Mahmudov I.I Boshqaruv professionalizmi psixologik tahlil T.: O'zbekiston, 2011,70-b.
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi 22.12.2017
7. Mansur Bekmurodov. Zamonaviy boshqaruv sotsiologiyasi, Toshkent 2020.
8. Mansur Bekmurodov. Zamonaviy boshqaruv sotsiologiyasi, Toshkent2020.
9. www.gief.org
10. www.Inetlibrary.